

'Hij had alles in zich voor een minister-president':

Herman Bernard Wiardi Beckman

Naar het boek van Johan S. Wijne

Hoewel het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid zijn naam draagt, werd de persoon van Wiardi Beckman weinig bekend in de Nederlandse geschiedenis. Dr H.B. Wiardi Beckman werd in 1942 door Koningin Wilhelmina uitgenodigd om naar Engeland te komen. Zij zag de uit een patriciërsfamilie afkomstige socialist als de naoorlogse premier van Nederland. De voorziene overtocht van Wiardi Beckman vanaf het Scheveningse strand mislukte echter en liep tenslotte uit op zijn dood in Dachau.

Wiardi Beckman was een belangrijk socialistisch denker en politicus in het Interbellum. Met zijn vriend Marinus van der Goes van Naters en andere sociaaldemocratische intellectuelen als Henri Brugmans en Willem Banning behoort hij tot een nieuwe generatie sociaaldemocratische intellectuelen die, geïnspireerd door de Franse socialist Jean Jaurès, het internationalisme van de beweging met de nationale gedachte wilde verbinden en de SDAP van een arbeiderspartij tot een brede volkspartij wilde ombouwen.

In een tijd dat de parlementaire democratie in crisissfeer werd gebracht door de opmars van communisme en fascisme, was het Wiardi Beckman (vanaf nu Beckman) die een belangrijke bijdrage leverde tot de verzoening tussen het socialisme en de Nederlandse samenleving. De politicus was historicus en werd in 1937 hoofdredacteur van de SDAP-partijkrant "Het Volk". Met partijleider Albarda en partijvoorzitter Koos Vorrink vormde hij het leidende driemanschap van die partij. Als lid van de Eerste Kamer voor de SDAP werd Beckman de woordvoerder voor militaire zaken. Op 10 mei 1940 meldde hij zich aan voor de militaire verdediging van ons land. Na het bombardement op Rotterdam schreef Beckman als medewerker van Generaal Winkelman mee aan diens capitulatiereede. Eenmaal in het verzet, behoorde hij tot de kern van de "Parool groep". Na zijn arrestatie op het strand van Scheveningen werd Beckman naar de Cellenbarak van de Polizeigefängnis Scheveningen (Het Oranjehotel) overgebracht. Gedurende de tien maanden dat hij in *Einzelhaft* zat, ontkende Beckman iedere beschuldiging. De enige tenlastelegging die gold, was zijn vlucht poging naar Engeland. In plaats van in Londen kwam Beckman via Kamp Amersfoort (tweemaal) en Kamp Vught als 'Nacht und Nebel'-gevangene in concentratiekamp Natzweiler in de Elzas terecht. De barre tocht eindigde in Dachau, waar hij in maart 1945 bezweek aan vlektyfus.

In dit vierde persoonsportret van gevangenen uit Kamp Amersfoort het leven van Wiardi Beckman

Dr Herman Bernhard Wiardi Beckman werd op 4 februari 1904 in Nijmegen geboren. Zijn vader, Jacob Wiardi Beckman, was psychiater. Zijn moeder, Everdina Suzanna - Suze - Kuenen, stammend uit een familie van Leidse geleerden, werd verpleegster in het Amsterdamse Binnengasthuis. Daar leerde het echtpaar elkaar kennen. Beckmans vader begon in de buurt van Nijmegen een rustoord, 'Sanatorium 'Berkenoord' in Hees, een particuliere kliniek voor mensen met psychische problemen. Het gezin Wiardi Beckman woonde indertijd op de 'Hooge Hof', een prachtige woning aan de Graafseweg, speciaal voor hen gebouwd. In de 'Hooge Hof', waarin de sfeer voor een belangrijk deel bepaald werd door Beckmans moeder, waren niet alleen vrienden en familie welkom, maar ook patiënten. Beckman zou later altijd heimwee houden naar de prachtige omgeving met bossen en akkerland, de tuin om het huis en daarin de borders met bloemen.

'Bildungsbürger'

Beckman werd van jongs af aan Stuuf genoemd en is vooral beïnvloed door zijn moeder. Zij hield van muziek en had grote belangstelling voor literatuur, ook voor buitenlandse. Toen zij later als kankerpatiënte langdurig bedlegerig werd, las hun vader aan haar ziekbed aan de kinderen voor. De Wiardi Beckmannen waren wat in het Duits 'Bildungsbürger' wordt genoemd en gevormd door een langdurige culturele en intellectuele traditie. De familie was én intellectueel én maatschappelijk betrokken en voelde zich verwant met de Fabians, die Britse groep van intellectuelen die zich half verstandelijk, half romantisch tot het socialisme voelden aangetrokken.

Een heftig betoog

Beckman doorliep het Stedelijk Gymnasium in Nijmegen. In november 1918 zag Marinus van der Goes van Naters (vanaf nu Van der Goes), - later bekend geworden als fractievoorzitter van de PvdA in de Tweede Kamer en als 'De Rode Jonkheer' - de toen veertienjarige scholier Beckman in de vensterbank naast de hoofdingang heftig betogen. Beckman verdedigde de (mislukte) revolutiepoging van socialistenleider mr P.J. Troelstra. Van der Goes, in zijn memoires: 'Een jongen uit de derde klas hield, staande in een venster, een redevoering. Dat was nog nooit vertoond. Hij sprak over Schaper-socialisten, die bezadigd en wijs waren, en Troelstra-socialisten, die de geest van de tijd begrepen. Een fantastisch verhaal voor een jongen van vijftien. Er werd gelachen, gehoond en men wilde hem daar weghalen, toen ik mezelf hoorde zeggen: "Laat hem, die jongen heeft gelijk." Ik was toen voorzitter van de Gym-club, en had dus een zeker gezag in die groep. Men liet hem zijn gang gaan, en even later klonk de bel. Het zou het begin zijn van een boeiende vriendschap.'

Een bijzondere zielsverwantschap

Ze beleefden hun kameraadschap als een bijzondere zielsverwantschap en trokken jaren achtereen als trouwe strijdmakkers gezamenlijk in de socialistische beweging op. Zijn hechte band met Van der Goes droeg er toe bij dat Beckman op achttienjarige leeftijd als student lid werd van de SDAP.

Beiden voelden zich verbonden door hun overweldigende idealisme. Herman Bernhard Wiardi Beckman had als jongen al sterk het gevoel dat hij een taak had in de maatschappij. Daarin vond hij een geestverwant in Van der Goes, die evenzeer door de socialistische gedachte gegrepen was. Beiden konden hoogdravend zijn, foeteren op de burgerlijke maatschappij, wegdromen in de schoonheid van de natuur – maar cynisme was hun vreemd. Terwijl in Stuufs brieven uit de middelbare schooltijd nog vaak zijn eigen turbulente zielerorselen centraal stonden, werd, naarmate hij ouder werd, de wereld om hem heen steeds belangrijker.

Een keerpunt

Het socialisme vormde de aanleiding voor hun vriendschap, en het streven naar een nieuwe en rechtvaardiger samenleving werd onderdeel van de hechte band tussen Beckman en Van der Goes. In mei 1919 gingen zij samen, met allebei een rode tulp in het knoopsgat, naar een bijeenkomst van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) in Nijmegen, waar zij Troelstra voor het eerst hoorden spreken.

Thuis tekende Stuuf op wat Troelstra zei naar aanleiding van zijn ‘vergissing’: ‘Nu hebben we de achturige arbeidsdag. Toen we begonnen, er voor te strijden, was hij als een klein groen appeltje; maar hij is gerijpt en werd al aardig rood, maar bleef aan de boom hangen. Toen (hij hield zijn hand voor naast zijn mond), heb ik er in November een beetje aan geschud, en hij is tot ons gekomen’(Daverend applaus)’ Ook Van der Goes zag Troelstra’s redevoering achteraf als een keerpunt: ‘Het was Troelstra die mijn ogen opende. Ik heb hem voor het eerst gezien in de Vereeniging in Nijmegen... en ik zal het nooit vergeten! Hij hield een vlammeende redevoering. Ik was erheen gegaan met mijn tweede grote vriend Stuuf Wiardi Beckman. De zaal was afgeladen vol. We hadden allebei het historisch besef dat we aan het begin stonden van nieuwe verhoudingen in Nederland en een verandering in de mensen.’

De PIA

De aandacht voor het socialisme die Beckman al op veertienjarige leeftijd bij zijn medegymnasiasten opriep, werd steeds meer de definitieve keuze voor zijn leven. Een keuze die sterk werd beïnvloed door zijn lidmaatschap van de Prakties Idealisten Associatie, de PIA, een van de jongerenorganisaties die kort na de Eerste Wereldoorlog vol van idealisme en hoop op een betere wereld werden opgericht. De PIA was een sterk idealistische jongerenvereniging, geïnspireerd door een mengeling van socialistische en theosofische denkbeelden. Haar leden, vooral studenten uit welgestelde kringen, probeerden hooggestemde idealen om te zetten in een concrete leefwijze, en via zelfverbetering en persoonlijke ontwikkeling maatschappelijke veranderingen tot stand te brengen. Tijdens de jaarlijkse kampeervakanties moest blijken dat de jongeren het idealistische gedachtegoed hadden geïnternaliseerd: er werd vegetarisch gegeten, er werden leerzame voordrachten gehouden, diepgaand gediscussieerd over ethische kwesties, en er was sprake van een ‘ongedwongen omgang’ tussen jongens en meisjes. Althans, dat alles was volgens de beginselverklaring het streven: ‘Wij willen de mensheid dienen, in plaats van eigen eer en voordeel na te jagen. Wij willen onze lagere natuur beheersen, in plaats van haar onbeteugeld te laten. Wij willen de innerlijke werkelijkheid onderscheiden van hun uiterlijke schijn.’

Beckman en Van der Goes ontpopten zich in de jaren dertig tot intellectuele leidsmannen van de SDAP. Die was zich na ‘de vergissing van Troelstra’, zoals Troelstra’s revolutiepoging naderhand was geboekstaafd, aan het heroriënteren op zijn ideologische richting. Van der Goes en Beckman zagen bij de koerswijziging voor zichzelf al vroeg een belangrijke taak weggelegd: ‘Ben je al bezig de S.D.A.P. te hervormen? Ik heb wel verbazende zin je, met mijn bescheiden krachten, een handje te komen helpen [...]’ schreef Beckman al op 22 mei 1924.

Jean Jaurès

De beide mannen hadden ook een vernieuwende inbreng doordat zij, anders dan de eerste generaties sociaal-democraten, die zich uitsluitend richtten op de Duitse SPD, in veel sterkere mate onder Franse invloed stonden. Tijdens zijn studie had Beckman Jean Jaurès ‘ontdekt’, als politicus en als historicus. Jaurès betoogde in de *Histoire Socialiste de la Révolution Française* dat de Franse geschiedenis vanaf de Franse Revolutie voor een groot deel samenviel met de strijd voor het socialisme. Het was de taak van de socialisten om voor de verwezenlijking van vrijheid, gelijkheid en broederschap en de Rechten van de Mens te strijden en zo de overwinning van de gerechtigheid te bewerkstelligen. Dankzij Beckman werd ook Van der Goes gegrepen door Jaurès. Beiden waren diep onder de indruk van het slot van de inleiding tot de *Histoire Socialiste*. Hierin benoemt Jaurès de krachten in de ontwikkeling van de geschiedenis. Met Marx meent hij dat in de eerste plaats de economische ontwikkeling de samenlevingen bestuurt. Maar het is niet alleen ‘par la force des choses’ dat de sociale revolutie zich voltrekt. Minstens zo belangrijk zijn idealen en de inbreng van de individuele mens (‘la force des hommes, (...) l’énergie des consciences et des volontés’). De grote plaats die Jaurès gaf aan idealisme en aan de mens als individu, sprak Van der Goes en Beckman aan.

Student

Om op verhaal te komen na het overlijden op 26 september 1920 van zijn moeder, werd Beckman eind 1921 naar Zwitserland gestuurd. Toen hij in Zwitserland arriveerde was hij zo ziek, dat hij zich van zijn

aankomst niets herinnerde. Vanuit Zürich – waar hij eerst logeerde bij zijn nichtje Mieneke Gull-Barendrecht - schreef Beckman op 10 januari 1922 aan Van der Goes, dat hij tot dan voornamelijk in bed had gelegen met een dikke keel en vrij hoge koorts. Eenmaal hersteld, reisde hij door naar Gstaad, waar hij logeerde in het tegen de steile helling aangebouwde kleine houten huis van een vriend van Hardy Gull. Op deze teruggetrokken plek gaf hij woorden aan zijn religieuze gevoelens en het verdriet om zijn door hem geadoreerde moeder. Al op de dag van aankomst in Zwitserland zette zich bij hem op 17-jarige leeftijd een geestelijke groei in. Op 10 januari schrijft Beckman aan Van der Goes dat hij steeds meer vrede krijgt met het voorgenomen tweede huwelijk van zijn vader, maar wel het gevoel heeft nu heel anders tegenover de Hooge Hof te staan! 'Zie je, tot nu toe had ik aldoor zitten denken: 'Als ik er nu maar op stá eens in de veertien dagen thuis te komen het volgende jaar!' Maar nu! Ik zie er ineens helemaal 't nut niet meer van in; er is toch wel iets weg, iets ouds, dat nu pas voorgoed weggaat! Maar daar staan zoveel dingen tegenover; voor Willeke, bijvoorbeeld, is 't zoveel beter zo en voor vader zelf natuurlijk in de eerste plaats, dat 't geheel toch wel goed is!'

Professor Johan Huizinga

Na zijn succesvolle gymnasium-alfa-eindexamen op 21 juni 1922, ging Beckman in Leiden bij professor Johan Huizinga geschiedenis studeren. Zijn vader was op 4 april van dat jaar hertrouwd met mevrouw Alida Kiewiet de Jonge-Gorter, de vrouw die het gezin na het overlijden van Suze kwam helpen met de huishouding. Door zijn gymnasiumtijd, zijn lidmaatschap van de PIA en de sfeer van de 'Bürgerbildung' op de 'Hooge Hof', was Beckman - in tegenstelling tot de meeste andere studenten - al voor zijn studie in Leiden gevormd. Hij was al lid van de SDAP wanneer hij in Leiden komt. Daarvan getuigen de brieven aan zijn boezemvriend Van der Goes, met wie Beckman vanaf het moment dat Marinus ging studeren intensief correspondeerde, en ook zijn schoolopstellen. Geheel naar eigen inzicht zoekt hij dan zijn weg in de wereld.

De Oude Vest in Leiden

Op 22 september 1922 ging Beckman op de Oude Vest 33-c in Leiden wonen. Daarmee zette zich de eerste scheiding tussen Beckman en Van der Goes in. Bij Van der Goes was een kamer beschikbaar, die Beckman kon huren. Maar Beckman liet weten dat het studentenhuis van Van der Goes te duur voor hem was, en dat hij had besloten een andere kamer te betrekken. Door een toeval kwam Van der Goes erachter dat het prijsverschil minimaal was. Diep gekwetst vroeg hij Beckman om een verklaring. Beckman zag zich gedwongen zijn ware motieven kenbaar te maken: 'Dat het hier *niet* om de acht gulden gaat, daarin heb je *groot* gelijk, zoals je trouwens met je hele financiële betoog gelijk had. [...] Dat je, zoals je met Moesje hebt afgesproken, 't volgende jaar een wakend oog over me zult voeren, dat vind ik een heerlijk, heerlijk gevoel. Maar ik kom naar Leiden om *onafhankelijk* te leren leven, om te leren *alleen te zijn*. [...] ik kom naar Leiden om onder jouw auspiciën, jouw patronaat, mijn eigen weg open te vechten, zoals ik dat later in het leven ook zal hebben te doen.'

Scheiding der wegen

Ook op het gebied van religie scheidden zich hun wegen. Beckman was opgegroeid in de sfeer van de remonstranten. Van der Goes had daar weinig affiniteit mee. Bovendien raakte Van der Goes tijdens zijn studiejaren onder de indruk van het atheïsme van de filosoof Bolland, wiens colleges hij, samen met zijn latere echtgenote Anneke van der Plaats, ademloos volgde. Beckman reageerde opvallend afhoudend op Van der Goes' enthousiasme: 'Als ik dan bedenk hoeveel Moesje van haar christendom hield, hoe ze daar tot het laatst toe haar rust in gevonden heeft, hoe ze ons dat tot het laatst toe voorgehouden heeft, dan denk ik, eigenlijk erg brutaal, zeker weinig filosofisch, maar ik doe het toch: Jazeker meneer, u weet al die dingen, u heeft ongetwijfeld groot gelijk, maar: "c'est si peu de chose, que d'avoir raison." (Maeterlinck-vertaling: "... maar wat is dat helemaal, gelijk hebben..."), en ik heb wat mooiers."

De familie van zijn moeder

Het contact met de Kuenens, de familie van zijn moeder, wordt steeds meer aangehaald. Ook Beckmans vriendin en latere echtgenote Riet Wackie Eysten, net als hij eerder een leerling op het Stedelijk Gymnasium kwam bij de familie Kuenen aan huis. Beckman nam in de zomer deel aan een novieten-kamp van de Vrijzinnig Christelijke Studenten Bond (VCSB). In Leiden werd Beckman lid van de jaarclub van het Leidse studentencorps (LCS).

Door zijn optreden, mentaliteit en nauwgezetheid bij het studeren dwingt Beckman veel respect af bij zijn jaarclubgenoten. Hoewel hij als geregeld bezoeker van de sociëteit van het corps bekend staat als een gezellige, belangstellende en opgewekte medestudent, maakte zijn terughoudendheid dat Beckman niet gauw hartelijke contacten legde.

SDAP-wethouder Wibaut

Beckman zag kans om een van de meest prominente sociaal-democraten in die tijd - SDAP-wethouder Wibaut - voor een PIA-kamp uit te nodigen. In de aankondiging naar een lezing van Wibaut in het zomerkamp van 1923 zegt Beckman grote bewondering voor hem te hebben en voor wat hij als wethouder van Amsterdam presteert, 'omdat 't voor een sociaal-democraat altijd heel moeilijk is, om de

verantwoording te dragen, zolang de grondslagen van de maatschappij nog zoo absoluut met zijn principes in strijd zijn'. Daarom is 'Wibaut (...) een van de meest typische vertegenwoordigers van een strooming, waar o.i. de toekomst van Europa van afhangt; de strooming, die wel wordt aangeduid als die van het constructief socialisme'.

Naar de arbeidersbeweging

Het voorzitterschap van de Leidse afdeling van de SDSC (Sociaal Democratische Studenten Club) werd beslissend voor zijn loopbaan in de socialistische beweging. Tot de leden van die afdeling hoorden o.a. Meia Albarda en Lietie Sannes. Meia was de dochter van ir. J. W. Albarda, die in 1925 na het sterven van Troelstra door de Tweede-Kamerfractie van de SDAP tot haar voorzitter was gekozen en daardoor meteen de politieke leider der partij werd. Lietie Sannes was de dochter van de jurist G. W. Sannes, voor de SDAP lid van de Tweede Kamer en totdat hij met zijn gezondheid ging sukkelen, ook een mogelijk opvolger van Troelstra. Beckman was vooral met Lietie Sannes bevriend, waarbij van haar kant meer genegenheid voor hem was dan andersom. De vriendschap met Meia en Lietie werd van groot belang toen Beckman via hen kennis kon maken met de nieuwe leider van de SDAP, Albarda. Die kennismaking vond Pinksteren 1926 plaats in Amsterdam, waar destijds een internationaal pinksterfeest was van socialistische jongeren. Namens de afdeling Leiden van de SDSC was daarbij Beckman met Meia en Lietie aanwezig.

Enerverende dagen

Als Beckman zijn vriend Van der Goes schrijft over dit pinksterfeest, uit hij zich zowel emotioneel, als zakelijk. Emotioneel als het gaat over het gevoelsmatige van zijn ervaringen op het feest en nogal zakelijk wanneer hij hun vorderingen belicht in de socialistische beweging. In deze dagen heb ik beseft, beleefd de stelling, die wij vroeger slechts verstandelijk poneerden: dat de vernieuwing van de wereld van onderen op moet komen. Tegenover deze elite van het proletariaat zijn wij zwakke, aarzelende, ethisch-redeneerende zonen van de ondergaande klasse, de zwakken en de geleiden! Ik schrijf onzin, geloof ik; van werken komt nog niets; ik ben helemaal gek: het Socialisme belijden deden wij altijd, hier hebben wij het Socialisme beleefd.' Vervolgens feliciteert hij Van der Goes met zijn werk voor de partij en ontmoeting met partijleider Albarda. Dan ook laat hij zijn vriend van zijn eigen vorderingen weten en met wie hij allemaal kennis maakt, zoals de familie van Lietie Sannes en de familie Albarda. Het zijn enerverende en belangrijke dagen voor Beckman.

Kritiek op mede-studenten

In twee artikelen (Het nummer van Virtus Concordia van 27 mei 1926 en dat van 28 januari 1926, met de titel 'Vrijheid en Verdraagzaamheid') uit Beckman kritiek op personen die zich naar zijn visie wat betreft hun denken en opvattingen onttrekken aan hun verantwoordelijkheden. Met vrijheid bedoelt Beckman in dit artikel de geestelijke vrijheid, die inhoudt '...het recht, zelfs de plicht, zich los te maken van de vooroordeelen, die milieu of leermeesters hem hebben willen inprenten. Van den student mag men verwachten een eigen onafhankelijk oordeel over alle vragen van het leven. Misschien was het wel rustiger, toen anderen voor ons beslisten, welke opvattingen en idealen getolereerd werden en welke niet... Die ruimheid van geest, zij is naar mijn meening het hoogste, wat wij in Leiden zoeken moeten en bereiken kunnen. Helaas kan niet worden ontkend, dat er ook onder ons velen zijn, die behalve eenige gewone ontspanning, waarbij zij zich dan nog zorgvuldig ervoor wachten met hun vriendjes over iets belangrijks te praten, zich met niets anders bezighouden dan met examenwerk... Vrijheid van de geest; dat wil ook zeggen het begrijpen en waardeeren van opvattingen, die de onze niet zijn.'

Verdraagzaamheid

Van hieruit redenerend komt Beckman bij verdraagzaamheid, zijn andere onderwerp, en zegt dan eerst: 'Niets is verderfelijker voor een samenleving – dus ook voor ons Corps – dan schotjespolitiek, dan een klikjesgeest, waardoor mensen van eenzelfde politieke of godsdienstige overtuiging samenhokken en van omgang met anderen niet willen weten... Wie liever alleen met geestverwanten omgaat, en daarom buiten het Corps blijft, bewijst bang te zijn voor aanraking met ander oordeel, en weet niet wat hij mist door aldus zijn kans om een ruim mensch te worden zeer gering te maken.'

Verantwoordelijkheden

In het artikel 'Student en Politiek' verwoordt Beckman het nog scherper. Hij wijst gesprekken over het droevig verval van de parlementaire zeden en over de vele kwade eigenschappen van den tegenwoordiger tijd zoals die volgens hem 'op de kroeg' worden gevoerd, als volslagen onbelangrijk af. Beckman gaat verder met het aldoor wijzen op de verantwoordelijkheden die genomen moeten worden in plaats van die te ontduiken en toe te geven aan een luie geest, aan laksheid en het zich afwenden van de problemen die er in de gezinnen zijn van de talloze werklozen en arbeiders.

Voorrecht

En dan komt de frontale aanval op zijn medestudenten, die de gemoederen 'op de kroeg' van het corps behoorlijk in beroering brengt: 'De jongen van 21 jaar uit de andere klassen, staat midden in het leven, moet voor zijn brood werken, verricht in de wereld productieve arbeid: Wij mogen studeeren en onze geest

ontwikkelen met geen andere zorgen dan tentamens en examens. Geen groep is in onze maatschappij zóó bevoorrecht als de studentenwereld; er is, helaas, ook geen groep, die haar verantwoordelijkheid tegenover die maatschappij zoo weinig voelt.'

'Vooroorlogse mentaliteit'

Vervolgens is er de waarschuwing dat als de studenten zich niet terdege voorbereiden op hun toekomstige leiderstaak in de samenleving, '... die plaats den gestudeerden uit handen (zal) worden genomen door anderen, die meer sociale verantwoordelijkheid voelen, meer fut en vitaliteit hebben, al waren ze niet in een zoo gunstige gelegenheid zich te vormen.' En wie dat zijn, vertelt Beckman in de vraag die zijn artikel beëindigt: 'Zal de houding van de studentenwereld tegenover de politiek veranderen, of zal de maatschappij moeten wachten totdat bekwame en krachtige zonen van de "lagere" klassen zich toegang tot onze Universiteiten hebben weten te verschaffen?' In de reacties spreekt vooral de toon hoe hij over de bestaande sociale rechtvaardigheid durft te spreken. Dat wordt als kwetsend ervaren omdat velen in het corps de actuele omstandigheden '... geenszins als onrechtvaardig voelen'. En het gebruik van de uitdrukking 'vooroorlogse mentaliteit' wordt als zeer denigrerend ervaren.

'Literaire gedachtenwisseling'

In de zomer van 1926 heeft Wiardi Beckman een 'literaire gedachtenwisseling', zoals hij zijn correspondentie met Lietie Sannes noemt. Het is ook in deze zomer dat hij zich vooral laat bezielen door de schrijfster Henriëtte Holst. Op zijn bureau staan verschillende hem vertrouwde portretten. Een ervan is dat van Jean Jaurès, de Franse socialistenleider die kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd vermoord. De Franse politicus en historicus, die veel invloed had op Beckmans denken en door wie ook Van der Goes gegrepen werd, had in de *Histoire socialiste de la Révolution Française* betoogd, dat de Franse geschiedenis vanaf de Franse Revolutie voor een groot deel samenviel met de strijd voor het socialisme. Van der Goes, die Beckman natuurlijk zelf vaak hoorde spreken, schreef in Het Vrije Volk van 7 september 1960, dat Beckman veel gemeen had met Jaurès, zoals "het vastbeslotene én warm-menselijke."

Doctoraal examen 1926

Op 30 september 1926 doet Beckman zijn doctoraal examen bij professor Huizinga. Kort daarna moet hij in militaire dienst. Dat gebeurt op 6 oktober 1926 als Beckman zich aanmeldt voor de eerste oefening en vanaf die dag in onderhoud is bij de School voor Officieren der Infanterie in Kampen. Al spoedig kwamen er conflicten. Aanleiding was een telegram dat mede op instigatie van Beckman naar het SDAP-kamerlid Klaas ter Laan werd gestuurd door een aantal 'leerlingen' van de School voor Verlof-officieren om hem te steunen bij zijn interpellatie over het optreden van een kazernecommandant in Assen tegen roerige soldaten waarbij één dode en enkele gewonden vielen. Op 8 december 1926 ontvangt het ministerie van Oorlog van kapitein Plet, de commandant van de school, een voordracht tot ontslag van Beckman. Dit ontslag gaat niet door. Met ingang van 23 december 1926 is Beckman korporaal.

Terug bij af

De verhouding tussen hem en kapitein Plet blijft vijandig. Op 26 maart 1927 pleit de kapitein opnieuw voor ontslag uit militaire dienst. Weer wordt dat door het Ministerie van Oorlog geweigerd. Uiteindelijk weigert Beckman de officierseed af te leggen. Hierover geeft hij de volgende uitleg: 'Wat ik verplicht was te doen, deed ik, maar die eed was niet verplicht en daarom legde ik die niet af.' Het gevolg van die weigering was dat Beckman sergeant bleef en in die rang werd geplaatst bij het regiment wielrijders in Den Bosch. Zijn commandant was Mathon en daar kon hij het wel goed mee vinden, maar in een brief aan Lietie Sannes zegt hij over zijn officieren, dat het 'arrogante vlerken of kinderlijke nullen (zijn); meestal beide'. Uiteindelijk werd Beckman met ingang van 6 april 1927 ontheven van de opleiding tot Officier en teruggeplaatst bij de 3^e Schoolcompagnie van het Regiment Wielrijders.

Het Franse syndicalisme

Ondertussen denkt Beckman wel aan zijn toekomst. Van der Goes raadt hij aan ervoor te zorgen op de kandidatenlijst van de SDAP voor de gemeenteraad van Nijmegen te komen, 'je kunt nooit te vroeg met naam-maken beginnen, want er komen uit die Socialistische Studentencлуб heusch heel wat concurrenten.' Zelf gaat hij met professor Huizinga praten over zijn onderwerp voor een proefschrift. Verheugd schrijft hij op 15 februari aan Van der Goes dat Huizinga akkoord gaat met een proefschrift over het Franse syndicalisme (de vooral uit Frankrijk stammende beweging en ideologie danwel stroming binnen de vakbeweging die de voorkeur geeft aan spontane, directe collectieve acties (algemene werkstaking) boven het deelnemen aan geïnstitutionaliseerde overlegvormen en georganiseerde stakingen). Daaraan zal hij in oktober 1927 beginnen, met een studie in Franse archieven.

Huwelijk

Op 3 december 1927 treden Herman Bernhard Wiardi Beckman en Riet Wackie Eysten in het huwelijk. Kort na de huwelijksvoltrekking, die werd ingezegend door de remonstrantse predikant Mackenzie, vestigt het jonge paar zich in Parijs. Maar voor ze er gewend zijn en Beckman in alle rust aan zijn onderzoekingen in Franse archieven kan beginnen, ontvangen ze de brief die beslissend wordt voor de loopbaan van Wiardi Beckman.

“Secretaris” van Troelstra

Op 15 december 1927 ontvangt Beckman een brief van Tweede Kamerlid Sannes. Hij feliciteert het jonge paar, maar komt ook ter zake wanneer hij schrijft dat Troelstra een beroerte heeft gehad. Sannes legt Beckman een moeilijke keuze voor: in Parijs blijven of spoedig weer naar Nederland terugkomen om Troelstra te helpen bij het verder afschrijven van de resterende delen van zijn Gedenkschriften.' Troelstra wil haast maken met het voltooien van zijn werk. Ondanks dat er al veel materiaal is verzameld, moet er nog meer worden bijeengegaard, ook in persoonlijke gesprekken met allerlei personen die betrokken zijn geweest bij de levensloop van Troelstra. Troelstra heeft graag dat Beckman hem helpt. Sannes over de buitenkans van deze aanstelling: 'voor iemand die én historicus én sociaal-democraat is, is het, dunkt mij, een prachtig werk. En daarbij is het geregelde geestelijke verkeer met iemand als Troelstra - ik geloof, dat jij ook groote bewondering voor hem hebt - een genot op zichzelf.' 'Ik zie dit werk als een van die bijzondere gelegenheden voor een jonge man, die hem misschien maar eens in zijn leven geboden worden. En wie dan durft toegrijpen, heeft iets voor zijn leven te pakken waarschijnlijk.' Maar er is wel haast bij geboden en Beckman zal volgens Sannes geen halfjaar meer in Parijs kunnen blijven. Beckman neemt snel een beslissing. Op 2 januari 1928 schrijft hij naar Albarda: 'Als ik de brief van de Heer Sannes goed begrepen heb, is de afspraak definitief, en mogen wij er op rekenen, dat we met Maart in Den Haag gaan wonen.' Beckman, die op voorspraak van het partijbestuur een uit de partijkas betaald salaris wordt toegekend van f 250,- per maand, schrijft Troelstra op 26 februari 1927 dat alles is geregeld en dat hij op maandagmorgen 5 maart met zijn werk voor Troelstra gaat beginnen.

Wetenschappelijk medewerker

Beckman wordt formeel niet de secretaris van Troelstra, dat was Henri Sandberg, maar wetenschappelijk medewerker, die overal naar historisch materiaal speurt aan de hand van Troelstra's aanwijzingen. Sandberg verrichtte het secretariaatswerk, zoals het uittypen van wat Troelstra dicteerde. In het voorwoord van *Groei*, het tweede deel van de *Gedenkschriften*, heeft Troelstra het wel over 'mijn eersten secretaris, H. B. Wiardi Beckman, die mij én wegens zijn bekwaamheid én wegens zijn hoogstaande en aangename persoonlijkheid den arbeid aan dit boek zeer heeft verlicht en tot een voortdurend genoeg heeft gemaakt'. Beckman werkt ondertussen ook nog aan zijn proefschrift. Op het verschijnen van *Groei* en van *Branding*, de delen 2 en 3 van de *Gedenkschriften* heeft dat weinig invloed. Maar eind 1929 moet Beckman haast gaan maken. De gezondheid van Troelstra gaat snel achteruit, terwijl Sandberg bij Troelstra vertrekt. Vanaf dat moment nam Beckman's echtgenote de taak van Sandberg over en – zo herinnert hun dochter mevrouw Marijke Halbertsma-Wiardi Beckman zich – typte zij de concepten uit die haar man schreef. Al met al kreeg Beckman het in deze periode zo druk, dat hij het werk aan zijn promotie tijdelijk moet verminderen.

Kijk op ouderplicht

Over drukte en ouderschap gesproken. Van der Goes was inmiddels gehuwd met Anneke van der Plaats en in 1925 vader geworden van hun zoontje Aert, die Bam werd genoemd. Tijdens de zwangerschap van Riet in de zomer van 1928 raakten Beckman en Van der Goes in conflictueuze correspondentie over de verantwoordelijkheid die het ouderschap met zich meebrengt. Op 15 augustus 1928 schrijft Beckman een scherp getoonzette brief aan Van der Goes over de kwestie in hoeverre zij hun leven in dienst van de publieke zaak moeten stellen. Van der Goes legt in de ogen van Beckman 'te sterk de nadruk op de tegenstelling tussen dit standpunt en het geheel-voor-je-kinderen-leven [...]. Ik blijf geloven dat het ouderzijn wel een van de aller belangrijkste én aangenaamste zaken in het leven is. je weet dat we jullie opvatting tegen benepen aanvallen van de buitenwereld steeds hebben verdedigd en verdedigen zullen, maar dat wil niet zeggen dat onze opvatting nu precies dezelfde zal wezen. Tot het alleen-thuislaten van een kind zouden wij bijvoorbeeld geen van beiden ooit willen besluiten. In het algemeen dit: wij zijn verantwoordelijke wezens en als er een kind verschijnt, is dat niet een ongelukkig bijkomstig resultaat van het huwelijk, maar onze bewuste wil.' Beckman vond op zich de keuze voor een kinderloos bestaan begrijpelijk. 'Maar als je daartoe niet besluit en het nieuwe mensje verschijnt, dan heb je daarvoor de verantwoordelijkheid op je genomen [...]. Dat is de theorie; de praktijk is dat wij, al dan niet burgerlijkerwijze, ons ook zeer verheugen op alle kleinigheden, navelbandjes en luiers inclus.'

De brief van Beckman schoot Van der Goes blijkbaar in het verkeerde keelgat. Zijn ongetwijfelde woedende reactie werd niet meer teruggevonden, maar op 7 september 1928 geeft Beckman aan heen en weer geslingerd te worden tussen gekwetstheid en het verlangen naar verzoening. Deze episode kreeg een tragisch slot toen in januari 1929 het zoontje van het echtpaar Van der Goes-van der Plaats overleed.' Beckman blijft het zich aantrekken en er in brieven aldoor op terugkomen hoe afschuwelijk onredelijk hij het sterven van het kind vindt.

Op 17 februari 1929 wordt in het gezin Beckman de eerste van de drie dochters geboren. De ouders noemen het meisje Suze. Op 12 mei 1930 sterft Troelstra. Zijn gedenkschriften zijn niet voltooid. Dat zal Beckman doen. Om het vierde en laatste deel van de Gedenkschriften te kunnen schrijven, schort Beckman het werk aan het proefschrift even op. Als *Storm* - zoals dit vierde deel heet - in 1931 verschijnt, krijgt Beckman van alle kanten lof voor de manier waarop hij 'in den juisten Troelstra-stijl', zoals de hoofdredacteur van *Het Volk*, Ankersmit, het typeerde, dit deel had geschreven. En Albarda stuurt hem een gelukwens met het verschijnen van *Storm* en voegt daaraan toe: 'je hebt niet alleen het weergaloos voorrecht gehad samen te arbeiden met Troelstra aan een groot werk, maar je hebt daarbij ook gelegenheid gehad zeer schoone eigen qualiteiten te ontplooiën voor je geheele leven en voor al je toekomstig werk zal dit zijn groote betekenis behouden.'

Voltooiing proefschrift

Intussen heeft Beckman zijn werk aan zijn proefschrift weer opgenomen. Het wordt een gedegen studie over de plaats van het Franse syndicalisme in de geschiedenis van de arbeidersbeweging. De stellingen van Beckman hebben een algemeen historisch karakter, maar zijn niet opzienbarend. Op vrijdag 11 december 1931 promoveert Beckman in Leiden bij de door hem zo bewonderde professor Huizinga op het proefschrift *Het syndicalisme in Frankrijk*. Het proefschrift, waarvoor hij tot zijn teleurstelling geen 'cum laude' krijgt, heeft het ambivalente dat vaak zo kenmerkend is voor Beckman. Aan de ene kant toont hij een zeker enthousiasme en meer nog respect en bewondering voor de actiebereidheid, de strijdvvaardigheid en de onderlinge solidariteit van de arbeiders in hun vakbonden. Daartegenover is er de bewondering voor grote leiders die zich aan het hoofd van de strijdende arbeiders stellen. Beckman is nu werkelijk afgestudeerd. Vooral dankzij zijn werk voor Troelstra en de goede relatie die hij daardoor ook met diens opvolger Albarda heeft gekregen, kan Beckman zijn maatschappelijke carrière binnen de socialistische beweging beginnen. Eind december 1931 verhuisde Beckman met zijn gezin naar Amsterdam, waar hij met ingang van januari 1932 assistent-hoofdredacteur van partij-dagblad *Het Volk* wordt. Daarmee begon zijn eigenlijke carrière binnen de SDAP.

In de redactie van Het Volk

Zijn benoeming tot assistent-hoofdredacteur is om meer dan een reden opmerkelijk. Eerstens omdat voordien de functie van assistent-hoofdredacteur niet bestond en hoewel Beckman graag en goed schreef, hij geen enkele journalistieke ervaring had en nooit enige ambitie voor de journalistiek had getoond. Vermoedelijk heeft de partijleider van de SDAP, ir. J.W. Alberda, zijn benoeming aangestuurd, om reden dat de hoofdredacteur Ankersmit naar zijn pensioen toeliep, en een assistent hem zou kunnen helpen zijn werk wat te verlichten. Met zijn benoeming kreeg Beckman een officiële functie binnen de SDAP en kon hij zich verder oriënteren en bekwamen in de partij.

Voorloper op de toekomst

Nauwelijks is Beckman in 1932 in de leiding van *Het Volk* opgenomen of hij wordt op andere plaatsen in de beweging ingeschakeld. Albarda heeft daar enkele keren persoonlijk voor gezorgd. Toch was Beckman in 1932 eigenlijk alleen maar bekend in de partij als de 'secretaris van Troelstra', die er in die functie voor had gezorgd dat diens *Gedenkschriften* geschreven werden en die - toen Troelstra was gestorven - het laatste deel zelf had geschreven. Hoewel hij was gepromoveerd op een onderwerp dat beslist niet in een directe relatie stond met de SDAP en haar geschiedenis, werd Beckman - na de oprichting van de Socialistische Vereniging ter bestudering van Maatschappelijke Vraagstukken - in 1929 opgenomen in het bestuur van deze vereniging, de voorloper van de naoorlogse Wiardi Beckman Stichting. Geen mens kon toen bevroeden wat de wereld en Beckman in het bijzonder, nog te wachten stond.

Buitenstaander

Deze periode moet er zeker een geweest zijn waarin Beckman heeft moeten wennen aan hele nieuwe levensomstandigheden. Tot in januari 1932 had hij altijd in een min of meer beschermde omgeving geleefd. Thuis in Nijmegen in een schitterend huis, financieel onbezorgd en met ouders die er alles aan deden om hun kinderen een zorgeloze jeugd te geven. Het was ook een bijzondere omgeving waarin hij opgroeide, zowel door de aparte sfeer van een stedelijk gymnasium in een kleine provincie stad als Nijmegen, ook hier een eiland in een roerige wereld, als door het ouderlijk huis waar zijn ouders een intellectuele en kunstzinnige vorming stimuleerden. En op dat gymnasium was zijn wereld nog beperkt tot een kleine vriendenkring van kinderen uit soortgelijke milieus als zijn eigen familie. De enige werkelijke schaduw was de ziekte en het overlijden van zijn moeder. Na een langdurig ziekbed stierf zij op 26 september 1920. Het verdriet om haar dood drukte zwaar op het gezin. Stuuf raakte overspannen en was vaak ziek. Daar kwam zijn vaders plan om te hertrouwen nog bij. Een verblijf in Zwitserland bracht hem weer tot zich zelf.

Een onbekommerd bestaan

Ook in Leiden had Beckman als student een onbekommerd bestaan kunnen leiden. Hoewel zijn vader in die tijd financieel behoorlijk krap zat, kon hij zijn zoon toch nog een toelage toekennen, waardoor Beckman aan het studentenleven kon deelnemen. Beckman trof in zijn jaarclub medestudenten met wie hij al in Nijmegen bevriend was. Daarna was het verder ook voorspoedig met hem gegaan, behalve dan het voor hem zo zwaarwegende probleem dat hem bij zijn promotie een cum laude was ontgaan. Zijn werk voor Troelstra was een unieke buitenkans, ook weer in een beschermde

omgeving en dan nog met iemand voor wie hij een grenzeloze bewondering had en waar hij nagenoeg dezelfde intellectuele en kunstzinnige sfeer aantrof waarin hij in Nijmegen was opgegroeid.

Een kwestie van wennen

Dit was allemaal voorbij toen Beckman bij *Het Volk* ging werken. Hij was er een 'broekie', van wie bekend was dat hij zonder enige journalistieke ervaring, dankzij politieke bescherming op een plaats in de top van de redactie terecht was gekomen. Hij zat voor de eerste keer in zijn leven in een gewone werksituatie die hemelsbreed verschilde van de beschermde omgevingen waarin hij zelf tot dan toe had verkeerdd. Een krantenbedrijf biedt daarnaast ook niet die sfeer waar Beckman voordien in had geleefd. Hij kon verder moeilijk wennen aan de Amsterdamse sfeer in de SDAP, die al zo lang zo nadrukkelijk anders was dan in de rest van ons land.

Meyer Sluijser

In 1937, dus kort voordat hij algemeen politiek hoofdredacteur van *Het Volk* wordt, schreef Beckman aan zijn zuster dat hij liever nog een jaar of tien had gewacht alvorens hoofdredacteur te worden. Maar omdat dat niet kon '... zullen wij maar beginnen, veilig door de onovertroffen steun en warmte van mijn gezin — om God *iedere* dag voor te danken! En voor het overige accepteren wat er ook komt.' Binnen de redactie van *Het Volk* kreeg Beckman maar met één collega goed contact. Dat was de Joodse jongen Meyer Sluijser, sinds 1929 redacteur bij *Het Volk*. Gezien hun totaal verschillende achtergrond, Sluijser groeide op in een socialistisch gezin in de arme Jodenbuurt in Amsterdam, een opmerkelijk feit. Sluijser - ook bekend geworden als radiocommentator - hielp Beckman zijn weg te vinden in de journalistiek en bij *Het Volk*. Beckman is daar de veelzijdige Sluijser altijd dankbaar voor gebleven.

Commissiewerk

Beckman werd een vertrouweling van de partijleiding en beleefde veel plezier aan het werk in allerlei commissies van de SDAP waarin hij destijds door het partijbestuur werd benoemd. Met name uit de notulen van de Beginselcommissie blijkt hoe belangrijk daarin zijn rol is geweest. Het was Banning, die meende dat er voor de kamerverkiezingen een nieuw beginselprogramma moest zijn, omdat de politieke en sociale ontwikkelingen dit vereisten. Het voorstel van Banning wordt aangenomen en een paar weken later dient Albarda samen met Vorrink en Woudenberg een lijst met commissieleden in. Daarop staan jonge intellectuelen als Beckman, Van der Goes en Brugmans. Het zijn alle drie Jaurèssistes zoals ze zich noemden en dus voorstanders van een nationaal volksleger zoals Jaurès dat indertijd had bepleit en dat ze verder de democratie als onlosmakelijk aan het socialisme verbonden achtten en er ook voorstanders van waren dat sociaaldemocraten zich niet afkerig van de nationale gedachte mochten tonen.

Het voorstel van Albarda

Op voorstel van Albarda worden Beckman en Brugmans secretarissen van de commissie. Brugmans herinnert zich dat dit wat hem betreft weinig om het lijf had. Zijn benoeming had hij vooral te danken aan het feit dat hij als secretaris van het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling (IVAO) over een administratief apparaat beschikte. Volgens hem werd Beckman door Albarda naar voren geschoven, omdat hij door de anderen niet als een bedreiging werd gezien, maar wel ideeën had die Albarda graag in het nieuwe beginselprogramma zag opgenomen.

Voorzichtig en diplomatiek

Beckman opereerde voorzichtig en diplomatiek, om niet te zeggen handig in de commissie. Wanneer de verschillende standpunten een goede voortgang belemmeren, komen beide secretarissen met een leidraad. Omdat Brugmans zich herinnert dat hij daar eigenlijk part noch deel aan had, mag verondersteld worden dat Beckman die leidraad in overleg met Albarda heeft opgesteld. En vrijwel ieder verenigt zich vervolgens op voorstel van Albarda met de leidraad van Beckman. Het nieuwe beginselprogramma, dat uiteindelijk vrijwel geen enkele gelijkenis vertoont met dat van 1912, wordt na een paar kleine wijzigingen met algemene stemmen aangenomen.

'Wij zijn geen secte meer!'

Nadrukkelijk zegt het nieuwe programma dat voor de SDAP 'socialisme en democratie onafscheidelijk, en socialisme en dictatuur onverenigbaar' zijn. En voortaan geldt: 'De sociaaldemocratische beweging weet zich door historische lotsgemeenschap deel van de Nederlandse natie en bouwt voort op de beste Nederlandse tradities van geestelijke vrijheid en verdraagzaamheid... In en door haar strijd heeft de arbeidersklasse zich *een* plaats in de nationale volksgemeenschap verworven, terwijl de uitbreiding van de politieke democratie de arbeiders tot volwaardige staatsburgers heeft gemaakt.' De traditionele gedachte van de klassenstrijd heeft voortaan de volgende betekenis: 'De door haar (SDAP) nagestreefde opheffing van de klassentegenstellingen zal de sterkste belemmering voor de totstandkoming ener werkelijke volkseenheid wegnemen.' Met het werk van Beckman is er voor Albarda opnieuw een stap gezet naar de opheffing van het isolement van de SDAP in de Nederlandse samenleving. 'Wij zijn geen secte meer!' had Beckman op het congres gezegd.

Radicale ideologische vernieuwing

In feite was Beckman dus de belangrijkste auteur, onder Vorrinks wakend oog - van het in 1937 aanvaarde nieuwe Beginselprogramma van de SDAP, waarmee zijn invloed ver reikte over de bezettingsjaren heen: het eerste beginselprogramma van de na-oorlogse Partij van de Arbeid vertoont met Wiardi Beckmans tekst immers grote gelijkenis. Beckman verdedigde deze op het congres van 1937 dat het programma vaststelde. In het partijbestuur was hij de man van radicale ideologische vernieuwing tezamen met Vorrink en Banning. Belangrijke steun en voeding daarvoor kwam van het wetenschappelijk bureau onder Tinbergen en Vos, dat in 1935 het 'Plan van de Arbeid' publiceerde.

Publieke herinnering

De democraat (en daarom felle anti-communist) Wiardi Beckman heeft de Nederlandse sociaal-democratie geleerd historisch te staan in de traditie van de Nederlandse geschiedenis, in opstand en vrijheidsstrijd begonnen, en daarin te zijn geworteld. Tijdens de bezettingsjaren heeft hij, zolang het kon, sociaal-democraten en anderen, ook de pseudo-vernieuwers, daaraan publiek herinnerd.

Samenwerking

De socialist Beckman kwam met Hein Vos en de latere Nobelprijswinnaar voor economie Jan Tinbergen, op voor een planmatige en gestuurde economie, het Plan voor de Arbeid, die een eind zou kunnen maken aan de gruwelijke werkloosheid en de massale armoede van die jaren.¹ Niet door op te roepen tot klassenstrijd, maar tot samenwerking met andere sociaal vooruitstrevende krachten in Nederland. Zijn belangrijkste verwijt aan vooral de katholieken was dat zij een dergelijke samenwerking stelselmatig waren blijven afwijzen.

De Nederlandse geschiedenis en zelfstandigheid

Die worteling in de Nederlandse geschiedenis en zelfstandigheid deed hem, in beginselprogramma en in zijn optreden in de Eerste Kamer, pleiten voor een behoorlijke defensie; niet, zoals Colijn bepleitte, ten koste van alles, maar wel als prioriteit naast de sociale politiek. In tegenstelling tot Banning - en tot heel de SDAP in de jaren twintig - kwam hij op voor een zo goed mogelijke militaire verdediging: "Het is veel waard, dat men weet in het buitenland, dat ons volk één is in bereidheid om voor het behoud van het vrije Nederland offers te brengen; één is in den wil om onze zelfstandigheid ongerept te bewaren." Aldus Beckman in 1939 in de Eerste Kamer die zijn interventie hield onder het motto: "Liever den ondergang dan slaaf." Een motto dat hij vanaf 10 mei 1940 als reserveofficier en vervolgens als verzetsman overtuigd zou naleven.

Eerste algemene politieke hoofdredacteur

Op het einde van de bijeenkomst benoemde het congres Beckman nog als eerste algemene politieke hoofdredacteur van de dagbladen van De Arbeiderspers. Aan die functie begon Beckman op 1 april 1937. Twee maanden later, op 9 juni, neemt hij zitting in de Eerste Kamer. Zijn politieke werkzaamheden in de top van de SDAP, samen met de fractievoorzitter en partijleider Albarda en met de partijvoorzitter Vorrink, zijn begonnen.

Zelfverzekerd

Vanaf nu valt op dat wanneer hij zijn standpunten verdedigt, het weer de 'oude' Wiardi Beckman is die aan het woord is. Niet meer de assistent-hoofdredacteur die er zorgvuldig voor waakt dat hij met zijn commentaren op de Amsterdamse gemeentepolitiek niet buiten de officiële partijlijn terechtkomt. Ook niet meer de secretaris van een commissie als de Beginselprogramcommissie, die goed in de gaten houdt dat zijn opvattingen anderen niet voor het hoofd stoten en ze daarom heel nauwgezet plaatst in wat door die anderen als 'socialistische traditie' wordt beschouwd. Het is ook niet meer de Beckman die aan het handje van zijn mentor Albarda blijft lopen. Hij toont nu weer de zelfverzekerdheid waarmee hij op het Nijmeegse gymnasium docenten durfde trotseren en op dezelfde toon waarmee hij in het Leidse studentencorps zijn medestudenten uitdaagde en prikkelde.

De nieuwe koers

Op 31 januari 1938 beklemtoont Beckman in zijn commentaar in Het Volk nog eens de nieuwe koers van het SDAP: 'In onze constitutionele monarchie zijn de volksoorlogen van de volkswil gewaarborgd. Sedert eeuwen heeft dit land zich gekenmerkt door een verscheidenheid van beginselen en opvattingen, die zich alle in vrijheid ontplooiën kunnen. Naast deze verschillen echter bestaat er een eenheid van het gehele volk, in een historische lotsgemeenschap gegroeid, en dankzij de gezond-democratische constitutionele praktijk in Nederland kunnen allen - hoe ook hun algemene zienswijze omtrent de meest gewenste staatsvorm zijn moge - het staatshoofd erkennen als verpersoonlijking van deze eenheid.'

De 'christelijke coalitie'

¹ Het Plan van de Arbeid van SDAP en NVV uit 1935 bestond uit een kwantitatief onderbouwd crisisplan ter bestrijding van de directe werkloosheid door een koopkrachtinjectie middels de uitvoering van openbare werken op grote schaal. Verder omvatte het een conjunctuurplan ter voorkoming van toekomstige crises door beheersing van het kredietwezen, selectieve nationalisaties en instelling van een Centraal Conjunctuurbureau. Ten slotte bevatte het een structuurplan met voorstellen voor versnelde en planmatige geleide industrialisatie, ordening van een aantal bedrijfstakken en vorming van een bedrijfsorganisatie op tripartite basis met een Centraal Economische Raad aan de top.

Voor Beckman geldt dat hij in de 'christelijke coalitie' van de confessionele partijen een gevaar voor de geestelijke vrijheid en de democratie in ons land ziet. Op 4 maart 1938 hekelt hij in *Het Jonge Volk* de plannen van het toenmalige kabinet-Colijn voor de zondagsrust, het verbod van arbeid voor de gehuwde vrouw, de beperking van de vrijheid om van de natuur te genieten, de bemoeilijking van echtscheiding, omdat ze in strijd zijn met 'de waarlijk oud-Nederlandse tradities – het is in de laatste jaren steeds weer herhaald – die van vrijheid en verdraagzaamheid'. Bij die valse partijscheiding, zo schrijft hij op 6 januari 1939 in *Het Jonge Volk*, ligt de schuld 'dat vele politieke partijen vervreemd raken van de bevolking'. Voor de sociaaldemocraten ziet hij daarom als opdracht '... dat wij deze oude scheidsmuren doorbreken, omdat zij hindernissen zijn geworden bij de opbouw van een nieuwe gemeenschap'.

Duidelijk onderscheid

Beckman maakt duidelijk onderscheid tussen de calvinisten en de rooms-katholieken in ons land. Waar hij de calvinisten roemt, omdat zij volgens hem met hun vrijheidsdrang zo'n belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van de Nederlandse staat, is Beckman over de rooms-katholieken duidelijk negatiever. Op 6 augustus 1937 verdenkt hij de rooms-katholieken en met name mr. C. P. M. Romme – toen voor de RKSP in het vierde kabinet-Colijn minister van Sociale Zaken en na de oorlog de leider van de KVP - ervan er staatkundige denkbeelden op na te houden 'die niet als zuiver-democratisch kunnen worden aangemerkt!' Romme's voorstellen voor 'beroeps- en bedrijfsgemeenschappen' zullen volgens Beckman zoveel macht krijgen, dat het algemeen kiesrecht erdoor zal worden vervalst en de democratie erdoor verzwakt. En over een mogelijke samenwerking van de sociaal-democraten met de RKSP op sociaal-economisch terrein schrijft hij op 6 mei 1938 in *Het jonge Volk* dat die wel mogelijk is, maar: '...als het ten voordele van de volkswelvaart, ooit tot politieke samenwerking in enigerlei vorm zou komen, zouden de sociaaldemocraten op meer dan één punt waakzaamheid moeten betrachten'.

Anticommunisme

Zijn houding tegenover de RKSP lijkt sterk op zijn anticommunisme. In beide ziet hij een bedreiging voor de geestelijke vrijheid en hij hekelt wat hij als hun onbetrouwbaarheid beschouwt. Als hem op het congres van de SDAP in 1939 verweten wordt dat *Het Volk* te vriendelijk zou zijn voor de communisten, dan ontkent hij dat ten stelligste in de verdediging van zijn beleid als algemeen politiek hoofdredacteur. En hij zegt er verder over: 'Ik voeg hieraan toe, dat het wel mogelijk is, dat wij in de krant soms wel eens wat minder aandacht aan deze zaak hebben gewijd dan voor de hand had gelegen, maar dan is dat, omdat mijn persoonlijke verachting zo groot is voor deze groep van mensen, die dan weer kwispelstaartend en dan weer treiterend achter ons aan hollen, dat ik het te gemakkelijk opzij leg.' Die houding van Beckman tegenover de communisten zal hem tijdens zijn gevangenschap in de oorlog in Duitse concentratiekampen nog heel wat moeilijkheden brengen met communistische medegevangenen, want tegenover zijn 'persoonlijke verachting' voor communisten groeide bij hen een haat tegen Beckman, die in die kampen zelfs levensgevaarlijk voor hem werd.

De geest van de Nederlandse samenleving

Volgens zijn kampgenoot Frans Goedhart werd Beckman in Amersfoort een paar keer door communistische medegevangenen met een gewelddadige dood bedreigd. Dat hij meer aandacht aan de rooms-katholieken besteedt, vindt zijn oorzaak in het feit dat zij immers een belangrijke politieke factor vormen en de communisten niet. Beckman stond op het standpunt dat de sociaaldemocraten zodanig hadden bijgedragen - en nog bijdroegen - aan de kenmerken van de Nederlandse samenleving van geestelijke vrijheid en verdraagzaamheid, dat zij een wezenlijk deel van die samenleving waren geworden en die dus ook dienden te verdedigen. Juist in verband daarmee fulmineerde hij fel tegen die maatschappelijke en politieke groepen, die de scherpe sociale tegenstellingen volgens hem in stand hielden en daarmee ook de sociaaldemocraten tot tweederangs burgers maakten en de nationale saamhorigheid verhinderden. Als Eerste Kamerlid (1937-1940) verzette hij zich tegen uitbreiding van de oorlogsbegroting, omdat de regering niet tegelijkertijd maatregelen nam om de scherpe klassentegenstellingen op te heffen. Hij was namelijk niet tegen klassenstrijd als zodanig, maar wel tegen het verheffen daarvan tot socialistische doctrine.

Herziening beginselprogramma

Daarbij beklemtoonde hij zeer nadrukkelijk dat tot het socialisme onverbreekelijk het gedachtegoed van de democratie hoorde, evenals de verdraagzaamheid en de geestelijke vrijheid. Hij bestreed daarom fel het fascisme en het communisme en was niet bereid het communisme milder te beoordelen dan het fascisme. Als lid en secretaris van de commissie herziening beginselprogramma van de SDAP, kreeg hij met hulp, steun en het gezag van commissievoorzitter J.W. Albarda zijn ideeën via de beginselprogramcommissie in het beginselprogramma van 1937 van de SDAP. Hij zag daarin een conditio sine qua non om in Nederland tot andere partijverhoudingen te komen. Niet alleen de confessionele partijen dienden daartoe te verdwijnen, maar ook de SDAP moest grondig veranderen. In het begin van de oorlog heeft hij in een nota voor het illegale partijbestuur nog eens aangegeven, dat de SDAP bereid moest zijn om zich zelf op te heffen met het doel te komen tot een sociaaldemocratische volkspartij. Beckman is dan ook een van de wegbereiders van de PvdA. Reeds vóór de oorlog zag Albarda in hem de toekomstige leider van de sociaaldemocraten. Ook al omdat Wiardi Beckman buiten de SDAP groot gezag had verworven bij jongeren in andere politieke partijen.

Een sociale eenheid

Beckman legde er, in navolging van Jaurès, de nadruk op dat de SDAP haar afkeer van nationaal denken zou laten varen en bewust deel zou gaan uitmaken van de natie. Zo wilde hij in 1934 in een rede voor de AJC, 'Sociaal Democratie en Nationale Gedachte', zijn jonge gehoor ervan overtuigen dat 'als Nederlandse beweging wij in dit land, dat ons lief is, belangrijk werk [hebben] te doen.' Hij citeerde de woorden van Jaurès tot zijn partijgenoten: 'Gij zijt aan deze bodem gehecht, door al hetgeen aan u is voorafgegaan en door al hetgeen u zal volgen; door hetgeen u geschapen heeft en door hetgeen gij zult scheppen; door het verleden en door de toekomst; door de graven, die daar onbeweeglijk liggen én door het tere trillen van de wiegen.' Beckman besloot zijn rede met de oproep dat Nederland de 'jonge sociaal-democraten nodig [heeft], opdat wij eindelijk van dit volk een éénheid, een sociale eenheid, maken. Nederland heeft ons nodig om het te verdedigen tegen het aansluitend gevaar van openlijk en verbloemd fascisme, - om te bewaren hier de geestelijke vrijheid, het hoogste nationale goed.' (noot: inleiding Brievenboek)

Eerste Kamerlid

Beckman houdt zich, zoals gezegd, in de Eerste Kamer bezig met defensie en met onderwijs, kunsten en wetenschappen. Omdat de draagkracht van ons volk zeer gering is, wijst Beckman tegen het geldende regeringsstandpunt in, versterking van leger en vloot af. Ook de manier waarop die voorstellen werden gebracht, wekte zijn verontwaardiging, want, zo zegt hij: 'Ons volk, in al zijn geledingen, is een onmilitair volk. Dat zijn wij, Nederlanders, altijd geweest en dat zullen wij blijven. Als men nu den boog te strak spant, en dat gevaar is stellig aanwezig, dan zal de reactie volgen, feller en spoediger dan velen nu schijnen te verwachten. Ons volk is zeer gevoelig voor een redelijk beroep op de benarde internationale omstandigheden, ons volk is niet gevoelig voor den commandotoon.' Dat de regeringsvoorstellen in bepaalde kringen met enthousiasme zijn begroet, versterkt zijn ergernis: 'Juichtonen, woorden van voldoening en van behagen over de heerlijke uitbreiding van leger en vloot, vreugde over den terugkeer van het militaire uniform in het stadsbeeld, er is veel pathos, Mijnheer de Voorzitter, die bij de realiteit van den modernen oorlog niet past!'

'Twee-eenheid'

Bij zijn eerste optreden in de Eerste Kamer begint Beckman de gedachte te ontwikkelen die hij later in een artikel in *Het jonge Volk* van 31 januari 1939 kenmerkt als 'Twee-eenheid'. Militair en sociaal krachtig: 'Een volk, dat zijn onafhankelijkheid wil handhaven, en daarmee niet slechts zijn betrekkelijke welvaart, maar ook de hoge geestelijke goederen van vrijheid, verdraagzaamheid en dienst-van-het-recht, die de beste Nederlandse tradities vertegenwoordigen, - zulk een volk moet in de internationale samenleving van onze dagen bereid zijn in het uiterste geval deze onafhankelijkheid met de wapenen te verdedigen.' Maar hij voegt daar meteen aan toe dat ook het versterken van de sociale en economische weerbaarheid van een volk, dus het opheffen van de sociale noden, onlosmakelijk is verbonden met de verdediging van een land. 'Iedere eenzijdigheid is op den duur verderfelijk.'

Militaire weerbaarheid

Laten zij, die alles op de kaart van de militaire weerbaarheid willen zetten, de waarheid van dit woord verstaan. Waar is, dat de verhoudingen in Europa en daarbuiten ons kleine volk dwingen tot een grote krachtsinspanning voor de versterking van leger en vloot. Maar het is evenzeer waar, dat de binnenlandse toestand, de massale werkloosheid en de bestaansonzekerheid van de niet-bezittende meerderheid des volks een grote krachtsinspanning eisen om de volkswelvaart te herstellen, de volkskracht ook voor de toekomst te verzekeren. Nog lijdt het beleid van de Nederlandse regering aan een onevenwichtigheid, die zich zal wreken, ook op de weerbaarheid van ons volk. Eerst als met overtuiging en over de gehele linie, zij het met belangrijke offers, de strijd tegen werkloosheid en bestaansonzekerheid zal zijn aangeboden, eerst dan zal van een volledige, jaarlijk-nationale weerbaarheidspolitiek kunnen worden gesproken.'

Respectabele bedoelingen

Het is opmerkelijk dat men bij andere partijen deze twee-eenheid bij Beckman niet ziet en zich slechts verheugd toont, dat er ten minste één sociaal-democraat is die in principe bereid is in te stemmen met versterking van leger en vloot. Wanneer zijn voormalige commandant bij het regiment wielrijders, A.J.E. Mathon, begin 1939 prof. dr. J. E. de Quay adviseert om Beckman als vertegenwoordiger van de sociaal-democraten in het bestuur van de 'Vereniging voor Nationale Veiligheid' op te nemen, legt Beckman dit verzoek aan het partijbestuur voor. In de partijbestuursvergadering van 3 juni 1939 zegt hij geen actie voor meer defensieuitgaven te willen ondersteunen, omdat het evenwicht tussen deze uitgaven en die voor sociale doeleinden is verstoord. Hij '...meent, dat men ons gevraagd heeft met respectabele bedoelingen. Men wil ook de sociaal-democraten opnemen in de geest van weerbaarheid in ons volk. Spr. zal het verzoek afwijzen, doch op een dusdanige wijze, dat geen breuk in de gezindheid ontstaat.' Het partijbestuur gaat hiermee akkoord.

Volkskracht

Beckman keert zich niet alleen tegen de defensiebegroting, maar ook tegen die van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. 'Voor het volksonderwijs moet evenzeer als voor de landsverdediging, die inderdaad zeer noodzakelijk is, geld gevonden worden, want hierbij gaat het om de veiligheid en zekerheid van de volkskracht,' licht Wiardi Beckman zijn standpunt toe. En hij kondigt daarbij aan: 'De

oppositie tegen de politiek der Regeering op het stuk der leerlingenschaal en der kweekelingen met akte zal niet verslappen en zal niet zachtkens inslapen zoo niet het idee, dat het niet geeft. Dat kan niet, omdat de feiten zijn: overvulde klassen en de kwade positie der kweekelingen met akte, die dag aan dag den plicht tot verzet hiertegen voeden.'

In één kabinet

Nadat het vijfde kabinet-Colijn na slechts drie dagen zijn ontslag moest indienen, was voor de RKSP het moment van de 'uiterste noodzaak' onontkoombaar. Zij is bereid om de kabinetsformateur jhr. mr. D. J. de Geer te volgen en met de SDAP in een kabinet te gaan samenwerken. In dit kabinet kwamen op 10 augustus 1939 voor de eerste keer in de geschiedenis van ons land twee sociaal-democraten in een kabinet. De partijleider Albarda wordt minister van Waterstaat en de uit het NVV afkomstige dr. J. v. d. Tempel minister van Sociale Zaken.

Een grote historische gebeurtenis

Beckman begroet dit kabinet-De Geer met groot enthousiasme. Hij noemt het 'een grote historische gebeurtenis van nog niet te schatten positieve betekenis voor de sociaal-democratie, in niet mindere mate voor het gehele Nederlandse volk'. En in *Socialisme en Democratie*, de opvolger van *De Socialistische Gids* als wetenschappelijk tijdschrift van de SDAP, schrijft hij in september 1939: 'Voor de sociaal-democratie is de ban gebroken; vijfenveertig jaar na haar geboorte, na een periode van vaak vruchtbare, maar ten slotte dikwerf ontmoedigende oppositie, heeft de SDAP regeringsverantwoordelijkheid aanvaard.'

Vriendelijk en welwillend

Als in maart 1940 de begroting van de minister van Defensie A. Q. H. Dijkhoorn in de Eerste Kamer wordt behandeld, is de toon van Beckman vriendelijk en welwillend. Voor de mobilisatie zelf van september 1939 heeft hij niets dan lof en hij verheugt zich erover dat er tussen de minister en hem geen verschil van opvatting is over het recht van 'aanhangers van de moderne arbeidersbeweging om zolang zij gemobiliseerd zijn, in eigen kring samen te komen'. Hij wijst verder op het gevaar dat de gemobiliseerden in de sociale problemen kunnen komen.

Reserve eerste-luitenant

Beckman had toen al op een andere manier contact gekregen met minister Dijkhoorn. Op 5 oktober 1939 had hij zich met een request tot de minister gewend om aangesteld te worden als 'reserve-officier voor algemene dienst' om op die manier zijn bijdrage te kunnen leveren aan de algemene mobilisatie waartoe de regering op 28 augustus het bevel had gegeven. Hij schrijft daarbij lid van de Eerste Kamer en hoofdredacteur van *Het Volk* te willen blijven. Op 6 oktober schrijft minister Dijkhoorn hem al terug met de mededeling dat hij het verzoek wil inwilligen, maar dat Beckman dan wel voor de Eerste Kamer moet bedanken of op non-actief moet gaan. De afhandeling vindt mondeling op het ministerie plaats. Op 9 november 1939 wordt Beckman toch benoemd tot 'reserve eerste-luitenant bij het reserve-personeel der Landmacht, bij het dienstvak der reserve-officieren voor algemeenen dienst'. Het is voor hem de consequentie van zijn zienswijze dat ieder moet bijdragen tot de verdediging 'van het vrije Nederland', juist als sociaal-democraat, omdat de sociaal-democratie immers zo'n wezenlijke bijdrage levert aan het karakter van het 'vrije Nederland'. De raad van commissarissen van de Arbeiderspers benoemde de parlementair redacteur, Mr. G. P. J. van Overbeek, tot waarnemend hoofdredacteur – niet unaniem: met name de Amsterdamse hoogleraar Bongers, toen een der commissarissen, had tegen die benoeming gewaarschuwd; hij achtte Van Overbeek, een religieus-humanistische pacifist, aanhanger van de Beweging voor morele en geestelijke herbewapening, te weinig strijdvaardig en niet beginselvast genoeg.

Keuze voor de politiek

Als er op 18 april 1940 in het dagelijks bestuur van de partij wordt gesproken over de vervanging van de hoofdredacteur wanneer die gemobiliseerd wordt, wijst Beckman de kritiek op de door hem voorgestelde G. P. J. van Overbeek af en zegt nadrukkelijk dat 'de mentaliteit van p.g. Van Overbeek ten aanzien van de nationale verdediging, geheel met de zijne overeenkomt'. Eerder had Bongers al opgemerkt Van Overbeek niet te vertrouwen, en diens artikelen nogal vriendelijk voor Duitsland te vinden. Ook toen had Beckman het voor Van Overbeek opgenomen. En het is juist deze Van Overbeek die in de eerste maanden van de oorlog, als Beckman ondergedoken is, *Het Volk* tot vergaande collaboratie met de Duitse bezetters brengt. Beckman had dan wel tegen Ankersmit gezegd dat hij voor de krant en niet voor de politiek had gekozen, maar juist in de periode dat hij hoofdredacteur is, kiest hij voor de politiek. Dat is ook een ander milieu dan dat van een krant, waar hij zich door zijn karakter toch altijd minder op zijn gemak heeft gevoeld. In de meidagen van 1940 zal dan blijken dat Beckman door veel van zijn redacteurs niet als een echte collega wordt gezien en dat er slechts enkelen zijn die hem hebben leren kennen en hem daarom waarderen en hoogachten.

Tekstschrijver van Generaal Winkelman

De Generale Staf

Na zijn vrijwillige aanmelding in 1939 voor de mobilisatie werd Beckman in mei 1940 als eerste luitenant gedetacheerd op de afdeling operaties SG III, van de Generale Staf. Op deze afdeling werden vanaf 10 mei

1940 de legerberichten opgesteld waarmee de stand van de krijgsverrichtingen bekend werden gemaakt. Toen de capitulatie na de strijd op de Grebbeberg en het bombardement op Rotterdam een feit was, wilde de Nederlandse opperbevelhebber, generaal H.G. Winkelman dat persoonlijk in een radiorede aan het Nederlandse volk bekend maken. Beckman en mr M. Rooy, ook gedetacheerd op SG III en toen al lid van de hoofdredactie van de NRC, kregen opdracht de toespraak op te stellen.

Gevoel voor traditie

Met enkel wat hoofdlijnen van generaal Winkelman stelde mr Rooy het militaire deel op en schreef Beckman de slotregels. Die luiden:

'Nederlanders! Hebt ondanks dezen zwaren tegenslag vertrouwen in de onverwoestbare krachten en tradities van ons volk. Wij hebben deze beproeving van een korten, doch hevigen oorlog moeten doorstaan. Wij zullen het nieuwe lot, dat ons voorloopig beschoren is, met denzelfden moed en vastberadenheid dragen als waarmede wij den strijd voor onze zelfstandigheid hebben gevoerd. Hebt daarom, ik herhaal het nogmaals, vertrouwen op de toekomst. Doch vooral, toont dit vertrouwen door de rust en de orde te bewaren, welke wij zoo dringend behoeven om ons geschokte land weder op te bouwen. Laten wij ons thans richten op dezen eersten plicht, welke het vaderland ons oplegt. Leve Hare Majesteit de Koningin! Leve het Vaderland!'

Wanneer vijf dagen later op de Grebbeberg de daar gesneuvelde Duitse en Nederlandse soldaten worden herbegraven, is Beckman daar namens Winkelman bij aanwezig. Beckman noemde zijn toespraak van die dag 'een laatste groet'. In zijn rede roemde Beckman de inzet, de moed, de trouw en geestkracht van de Nederlandse militairen die hun leven verloren bij de verdediging van hun vaderland. Ze zullen nooit worden vergeten. Beckman eindigde zijn toespraak met een couplet uit het Wilhelmus. Zijn keuze voor de oorspronkelijke spelling duidt op zijn gevoel voor tradities en de geschiedenis van ons land.

'Soo het den wil des Heeren
Op die tijt had gheweest,
Had ik gheen willen keeren
Van u dit swaer tempeest;
Maer de Heer van hier boven
Die alle dinck regeert,
Den men altijd moet loven,
En heeftet niet begeert.'

De illegaliteit

Beckman ging, nadat hij per 25 juni 1940 met groot verlof was gestuurd, niet terug naar de redactie van Het Volk. Hij koos voor de strijd! Hij had in de onmiddellijke omgeving van generaal Winkelman al voldoende van de bezetter ervaren om te beseffen dat er onder een Duits bewind van vrije journalistiek geen sprake zou zijn. Trouwens, aan die vrije journalistiek was in 1933 in Duitsland, in 1938 in Oostenrijk en in 1939 in Tsjecho-Slowakije en Polen een einde gekomen. De publikatie van *Het Volk* werd - aanvankelijk onder de redactionele leiding van Halbo C. Kool - op 15 mei hervat. Toen zijn oude vriend en partijgenoot Henk Brugmans hem vroeg wat hij deed, antwoordde Beckman: 'Ik voer oorlog'. Beckman kwam terecht in het illegale bestuur van de SDAP, nam deel aan de contactorganen van vooral jongeren uit verschillende politieke partijen en werkte vanaf het najaar van 1941 ook voor het eveneens illegale Parool. De oprichter Frans Goedhart wees aanvankelijk deelname van Vorrink en Beckman aan het blad af, maar uiteindelijk werd hij overtuigd en kwam het tweetal alsnog in de redactie van de verzetskrant.

Grote meningsverschillen

In de redactievergaderingen leidden politieke discussies tussen Beckman en Vorrink regelmatig tot grote meningsverschillen. Het hield niet over. Het ging vooral over de vraag welke politieke situatie er na de oorlog moest komen. In de redactie ontstonden heftige meningsverschillen over de houding die ingenomen moest worden tegenover de OD, de Ordedienst, een verzetsorganisatie die uit kringen van beroepsofficieren was ontstaan en daarom in haar opbouw een para-militair karakter had. De verzetsgroep wilde zelf zoveel mogelijk betrokken worden bij bevrijding van ons land om vervolgens een 'voorlopig bewind' te vormen, waar het parlement niet bij betrokken zou worden.

Tussenpositie

Vorrink regeerde furieus op de plannen van de OD. Goedhart was geen tegenstander van zoiets als een 'voorlopig bewind', maar een herstel van de vooroorlogse situatie wilde hij beslist ook niet. Voor hem gold dat de OD voorlopig strijd tegen de bezetter voerde. Beckman nam in deze een tussenpositie in. In de nota voor het illegale bestuur van de SDAP had hij ervoor gepleit dat wel de oude partijen terug zouden komen, maar dat die meteen aan een vernieuwing van het partijstelsel vorm zouden geven. En de OD noemde hij 'een voorraadschuur voor alle vormen van verzet tegen de Duitsers.'

"Soldaat van Oranje"

De meningsverschillen tussen Vorrink en Goedhart gaan een belangrijke rol spelen wanneer in Londen plannen worden ontwikkeld om via het strand bij Scheveningen een vluchtweg naar Engeland op te zetten. B. (Bob) van der Stok, een reserve-officier van de Militaire Luchtmacht, wilde daar alles voor doen. Op 30 juni 1941 lukte het hem om als verstekeling aan boord van de 'St. Cergue' te komen, een door de Zwitserse

regering gecharterd Panamees vrachtschip. Op het schip trof hij de daarop aangemonsterde Indische adelborst P. (Peter) Tazelaar en de pas in Leiden afgestudeerde mr S.E. (Erik) Hazelhoff Roelfsema aan. Eenmaal onderweg werd het Panamese schip door de Engelse kruiser 'HMS Devonshire' aangehouden. Aan boord van dit geallieerde oorlogsschip ging het verder tot de Farøer eilanden. Na vier dagen werd het drietal opgepikt door een vrachtschip met bestemming Schotland. Aangekomen in Edinburgh werden de mannen aangehouden door Scotland Yard, waarvan agenten hen vervolgens naar Londen begeleidden.

Hazelhoff Roelfsema zet door.

Na eind juli door officieren van MI-5 te zijn verhoord en gescreend, zocht het drietal contact met de Nederlandse en Engelse geheime diensten. Het bleek dat er amper verbindingen bestonden met het verzet in Nederland en dat onze regering in Londen nauwelijks beschikte over informatie uit bezet gebied. Volgens Van der Stolk moest het mogelijk zijn om via de Noordzeekust een vaste verbinding met bezet gebied op te bouwen en dan 's nachts met een klein bootje een geheim agent op het Scheveningse strand af te zetten. Als deze in avondkleding gestoken was en deed alsof hij dronken was, kon hij zich, voor het geval hij aangehouden werd, voordoen als deelnemer aan een *soiree* zoals de *Wehrmacht* die in die tijd in het Kurhaus placht te houden. Geen Duitser zou op de gedachte komen dat Nederlanders uit Engeland midden in de nacht brutaalweg bij de Scheveningse Pier aan land zouden gaan. Toen mr R.P.J. Derksema - het nieuwe hoofd van de Centrale Inlichtingendienst - echter weigerde aan de plannen mee te werken, haakte Van der Stolk - de tegenwerking meer dan zat - af en meldde zich bij de luchtmacht. Hazelhoff Roelfsema zette door.

Operatie 'Contact Holland'

Koningin Wilhelmina juichte het plan van Van der Stok toe en minister-president Gerbrandy aanvaardde voor de te ondernemen operaties de staatkundige verantwoordelijkheid en stelde er ook de nodige gelden voor beschikbaar. Eind september uitte koningin Wilhemina de wens allereerst een aantal personen via het Scheveningse strand naar Engeland te laten overkomen. Uit diverse personen koos zij kapitein van de Generale Staf P.M.H. Tielens en Wiardi Beckman. Peter Tazelaar kreeg van de Majesteit de taak een eigenhandig door haar geschreven opdracht aan Tielens en Wiardi Beckman te overhandigen. Operatie 'Contact Holland', waaraan behalve Hazelhoff Roelfsema en Tazelaar ook Chris Krediet, jhr mr. E.W. de Jonge, J.H.A.M. ter Laak, E. Radema, J. Emmer, W.J. van der Reyden en jhr. F.D. Ott werden toegevoegd, ging van start.

Eindelijk

Hazelhoff, Tazelaar, Krediet en de Britse marine-officier F.T. (Bob) Goodfellow oefenden vooraf vele keren de moeilijke landing in de Atlantische Oceaan bij Appledore of aan de zuid-westkust in de zee voor Barnstaple. De operatie kon alleen plaatsvinden bij oostenwind, bij weinig branding en wanneer het een donkere nacht was. Omdat de Duitse kustpatrouilles de operatie niet mochten opmerken, bepaalde de maanstand de datum. Eindelijk was het dan zo ver.

23 november 1941 04.35 uur

Op 22 november 1941 startten de mannen hun missie vanuit de Noordzeehaven van Great Yarmouth, ten noorden van Felixstowe. Kapitein Peter Loasby koerste de MGB 320 naar de Nederlandse kust. Op het juiste moment schakelde hij over op de stille motor, waarna hij met acht knopen snelheid verder voer. Nog zwarter dan de nacht stak de omtrek van Scheveningen tegen de hemel af. Op het laatst restte er tot het strand nog een paar honderd meter. Tazelaar had tevoren zijn avondkleding aangetrokken. Onder de waterdichte bovenkleding paste de smoking perfect. Nadat Hazelhof, Tazelaar en Krediet, de laatste zou de operatie met zijn tommy gun dekken, in het vletje overstapten, roeide Bob Goodfellow hen naar de kust. Daar aangekomen belandden zij vlak bij het bordje '*Verboden voor Heren*', in het damesbad van de Maatschappij Zeebad Scheveningen. Het was 23 november 1941 04.35 uur Nederlandse tijd.

Eindelijk het Scheveningse strand

Hoewel het moeite kostte, liepen in deze nacht Tazelaar en Hazelhoff Roelfsema - na zes mislukte pogingen - dan toch eindelijk het Scheveningse strand op. In minder dan dertig seconden stond Tazelaar in smetteloze avondkleding op het strand, kurkdroog. Even een slok uit de fles cognac en nadat Hazelhoff Roelfsema de rest over Tazelaar heen had gesprekeld, verdween deze in de duisternis. De eerste geheime landingsactie via de Noordzee was na ongeveer zeventig minuten volbracht. De afspraak was dat Tazelaar drie nachten later, in de nacht van 25 op 26 november, samen met Beckman en Tielens op dezelfde plaats zou verschijnen en daar met hen zou worden opgepikt.

Van hot naar her

Hoewel de Duitsers in 1941 geen jacht op hem maakten, zwierf Beckman in deze tijd van hot naar her. Via uitgeverij Tjeenk Willink kwam Tazelaar in contact met hem. Na een ontmoeting met hem in de stationsrestaurant van het Amsterdamse Centraal Station, verklaarde Beckman zich tegenover Tazelaar bereid om naar Engeland te gaan. Kapitein Tielens, voor de oorlog adjudant van de minister van Defensie, weigerde, omdat hij om uit krijgsgevangenschap te blijven de Duitsers zijn erewoord had gegeven niets tegen hen te ondernemen. Het gevolg was dat Tazelaar op de avond van de 25ste alleen Wiardi Beckman naar Scheveningen kon meenemen. 's Nachts begaven zij zich samen naar het strand. Vergeefs! Het weer was uitstekend, maar de MGB was drie uur te laat vertrokken en liep door een verkeerde

navigatie ook nog eens vast op de Brielse Plaat. Toen de boot weer loskwam van de zandbank was er geen tijd meer om nog naar Scheveningen te varen en voer het schip onverrichterzake naar haar basis terug. Pas twee weken later kon een nieuwe poging worden ondernomen. Tazelaar was intussen met de Haagse adjunct-inspecteur van politie A.L.J.E.M. 'Broer' Moonen in contact gekomen. Via hem ontmoette Tazelaar ook collega- adelborst Gerard A. Dogger, de belangrijkste adjudant van de op 13 november 1941 gearresteerde OD-leider Jhr. J. Schimmelpenninck.

Een absurd idee

Dogger vond het maar een absurd idee dat men in Londen om een politicus vroeg. Toen Tielens afviel, vroeg Dogger aan Tazelaar of hij zijn plaats mocht innemen en als OD-afgezant mee naar Engeland kon oversteken. De eerste reactie van Tazelaar was dat hij daartoe niet gemachtigd was. Dogger - die slechts onheil verwachtte als Vorrinks medestander Wiardi Beckman als enige in Londen zou arriveren - hield voet bij stuk, en arrangeerde een gesprek tussen Tazelaar en de 'commandant' van de OD, Luitenant-generaal b.d. W. Röell. In dat gesprek liet Tazelaar zich de formele opdracht geven Dogger mee te nemen. In de maand december stonden ze 's nachts enkele malen op het Scheveningse strand op de motortorpedoboot te wachten wanneer Radio Oranje zijn uitzending begonnen was met het declameren van het eerste couplet van het Wilhelmus. Dat was namelijk het afgesproken signaal. Maar steeds mislukte het. Het vertrek van de drie mannen moest steeds weer worden uitgesteld.

Een groot karakter

In deze periode groeide er een band tussen het drietal. Dogger en Tazelaar kwamen onder de indruk van Beckman, ook al omdat deze zonder enig probleem Tazelaars leiding aanvaardde. Dogger schreef later in zijn memoires *'De vierkante maan'*: 'Wij allen zijn van Wiardi Beckman gaan houden... Altijd opgewekt en iemand die de dingen aan je overlaat, maar toch een oogje in het zeil houdt. Zonder echter ooit inbreuk te maken op het zo fijn luisterende gevoel van eigenwaarde dat jongemannen nu eenmaal nodig hebben als hun verantwoordelijkheden groot zijn. Intuïtief weet hij terzelfder tijd ouder en wijzer te zijn en toch "passagier" te blijven. Een hele kunst, tenzij je een groot karakter hebt.'

Spanningen

Intussen waren de spanningen binnen de Parool-groep tussen Vorrink en Goedhart hoog opgelopen. Goedhart had via zijn vriend Siegfried Vaz Dias contact gekregen met de geheim agent Aart Hendrik 'Klaas' Alblas, die op 5 juli 1941 boven Oost-Groningen was gedropt en over een zender beschikte. Goedhart wilde zich via Alblas door Londen laten uitnodigen. Dat lukte. Op 26 december 1941 zond Alblas vanuit de woning van Vaz Dias in Naarden een telegram naar Londen met de vraag of het toegestaan was dat Goedhart naar Londen kwam en Tazelaar hem mee mocht nemen. Het antwoord was ja. Pas toen lichtte Goedhart de andere Parool-redacteuren in. Vorrink reageerde woedend, ook al, omdat hij vreesde dat Goedhart in Londen zijn bekende kritiek op de vooroorlogse situatie zou spuien en daarmee de autoritaire OD-leiding in de kaart zou spelen. Gelukkig voor Vorrink kwam Tazelaar om Beckman naar Londen te brengen. Dit hielden Vorrink en Beckman op hun beurt geheim voor Goedhart. Maar Goedhart kreeg argwaan toen Vorrink regelmatig meedeelde dat Beckman ziek was en daardoor de redactievergaderingen niet kon bijwonen. Dat was op de momenten dat Beckman zich in de buurt van Scheveningen gereedhield voor zijn vertrek.

Een nieuwe poging

Voordat ze naar een plaats dicht bij het strand gingen, verbleef de groep Engelandvaarders vaak bij de arts dr G.J. Krediet, in zijn woning aan de Zijdweg 4-6 in Wassenaar. Als controlerend arts had dr Krediet de beschikking over een auto, over een niet-afgesneden telefoon en daarbij hoefde hij zich ook niets van de avondklok aan te trekken. Voor het verzet buite de arts zijn positie uit waar hij kon. Volgens Tazelaar kwam Vorrink regelmatig bij dr Krediet de wachttijd doorbrengen. Het was gedurende deze periodes van afwachten dat Frans Goedhart erachter kwam, dat Beckman naar Engeland zou gaan. Na een hevig meningsverschil met Vorrink, die van de hele expeditie op de hoogte was, wist Goedhart het via het radiocontact van Alblas met Londen zo ver te krijgen dat hij mee naar Engeland zou gaan. Na een aantal mislukkingen werd in de nacht van 17 op 18 januari 1942 een nieuwe poging gedaan om vanaf het Scheveningse strand naar Engeland onderweg te gaan.

IJzig koud

Die nacht was het ijzig koud, het vroom 16-17 graden. Ons land werd in januari van dat jaar getroffen door vermoedelijk de hevigste koudegolf ooit. De winter van 1942 was achteraf gezien een van de strengste van de 20^e eeuw. Ingeval van een mislukking hadden de mannen de beschikking over twee steunpunten in Scheveningen. De woning van mevrouw Kiepe aan de Middelburgschestraat 21 en die van de familie Johannes Pieter Scheepmaker aan de Groningsestraat 24, een huis dicht bij het strand. Die avond kwamen Beckman, Tazelaar, Goedhart en Dogger in de woning van Scheepmaker bij elkaar. Dogger woonde toen op het adres van Scheepmaker. Ook de cadet-sergeant van de KMA, Wim Pasdeloup was aanwezig. Hij was de vroegere adjudant van de op 13 november 1941 gearresteerde OD-leider Jhr. J. Schimmelpenninck en zou op het strand een zender in ontvangst nemen. Politieaanvoerder Moonen, die een vergunning had om te allen tijde op de boulevard te mogen zijn, zou met mevrouw Kiepe doen alsof ze een verliefd stelletje waren en vanaf de boulevard een oogje in het zeil houden.

Bij de tweede krib

De afspraak was dat het roeibootje in de nacht omstreeks half vijf verschijnen zou bij de tweede krib ten noorden van de Scheveningse Pier. Tazelaar, Goedhart, Beckman, Dogger en Padeloup moesten zich dan daar bevinden. Dogger had in de voering van zijn avondkleding allerlei van de OD afkomstige microfilms verborgen, Beckman had geen stukken van belang bij zich, Goedhart wèl: alle nummers van Het Parool en allerlei rapporten. Moonen had Goedhart pas vrij laat in de middag kunnen laten waarschuwen dat de afhaaloperatie in de komende nacht zou plaatsvinden. Goedhart was gehaast uit Amsterdam vertrokken, en had zijn zakagenda nog bij zich waarin, zij het soms kryptisch, allerlei aantekeningen stonden over illegale contacten. Eenmaal bij de familie Scheepmaker scheurde hij nog een aantal bladen uit die agenda maar het boekje zelf hield hij bij zich. Een niet gepost briefje voor J. Stalinga, een medewerker van Het Parool, zag Goedhart echter over het hoofd. In het briefje werd aan Stalinga gevraagd een hoeveelheid papier en enveloppen naar Wim J. Gertenbach te brengen – dat was de drukker aan de Achterweg in Zandvoort die sinds enkele maanden de gehele oplage van zo'n zeven-tot achtduizend stuks van Het Parool drukte. De gevolgen laten zich raden.

Naar het strand

De hele kuststrook was met een dikke laag ijs bedekt. Rond tien over vier wandelden Moonen met mevrouw Kiepe, Tazelaar, Beckman, Dogger, Goedhart en Padeloup naar het strand aan de Noordzijde van de boulevard. Tazelaar had de leiding. Op de boulevard liepen Moonen en mevrouw Kiepe wat heen en weer. Eerder was al vastgesteld hoe laat de Duitse soldaten die wacht liepen, elkaar aflosten. Dat zou om vijf uur gebeuren; dan moest een patrouille van drie man van het strand komen om zich naar een van de villa's aan de boulevard te begeven. Die woning was door de Duitsers als wachtpost ingericht. De zes mannen liepen vanaf de boulevard een glad trappetje af het hard bevroren zand op. Het was door de extreme weersomstandigheden nauwelijks uit te houden. Een bijtende oostenwind woei over de kust en het land. Er was geen maan.

Voetstappen

Dichtbij het piertje, vlak tegenover het trappetje waar zij het vletje verwachtten, gingen Beckman, Padeloup en Goedhart op het bevroren strand liggen. Tazelaar en Dogger schuifelden intussen verder naar het piertje op. Het verijste strand was witachtig van kleur en iemand in de buurt, wiens ogen aan de duisternis gewend waren, moest de mannen goed kunnen zien. Toen er na een tijd wachten nog geen enkel teken was waargenomen van zee, kroop Tazelaar terug en zei: "ik zie nog niets, gaan jullie maar zolang naar de boulevard, anders trekken wij hier misschien de aandacht van de kustwacht." Daarop krabbelden Beckman, Padeloup en Goedhart overeind en liep het drietal over het strand de boulevard op. Het tweetal op het piertje bleef als uitkijk naar zee, achter. Op de boulevard liepen Moonen en mevrouw Kiepe nog rond te wandelen; zij vertelden het drietal, dat zij niets gezien hadden. Het vijftal stond nog een tijdje in een portiek, waarna Moonen en mevrouw Kiepe daaruit wegliepen. Na zo'n tien minuten stapten de drie mannen weer van het trappetje af en liepen vandaar weer opnieuw naar het piertje. Tazelaar kwam ze tegemoet en zei: er is nog niets te zien; jullie moet hier niet blijven; ga in dat gat van die bunker; naast het trappetje waarlangs we het strand betraden; daar ben je uit het gezicht en zit je buiten de wind; daar zit je safe. Eenmaal bij de bunker kropen de Wiardi Beckman, Padeloup en Goedhart daar gelijk in. Na enige tijd hoorden ze ineens voetstappen.

Heraus!

Padeloup lag vooraan; hij keek voorzichtig uit het gat en zei: Ik geloof, dat het de patrouille is voor de aflossing van de wacht van vijf minuten vóór vijf. De stappen kwamen steeds meer naderbij, maar de drie Duitsers liepen langs het gat van de bunker heen en daaraan voorbij het trapje van de boulevard op. Na vijf of zes minuten kwam de nieuwe patrouille de boulevard afgestapt, die de binnenkomers moest aflossen. De mannen in de bunker hoorden hoe de soldaten hun schuilplaatst naderden en het trapje af liepen. Ineens hoorden ze de soldaten ontzettend schreeuwen: *Heraus! heraus! sofort! es wird geschossen!* De Duitsers sprongen op en rond bunker, voorzien van handgranaten, geweren en elektrische lantaarns. De drie mannen kropen de bunker uit.

Naar de Kommandantur

Beckman had een grote wollen muts op, die tot zijn schouders reikte, waarbij alleen zijn mond, neus en ogen door kleine spleetjes waren te zien. Eén van de Duitsers maakte de opmerking: *Du bist der Weihnachtsmann, was?* Terwijl de Duitsers hen met hun geweren stompten brulden ze het drietal toe: *Haben Sie Waffen?* Na gefouilleerd te zijn, werden Beckman, Goedhart en Padeloup op een afstand van drie meter met de handen omhoog achter elkaar opgesteld en in triomf door de Duitsers naar de *Kommandantur* op de boulevard gebracht. Daar aangekomen, kwamen juist de drie soldaten van de eerste patrouille terug. In aanwezigheid van de drie Nederlanders brachten zij rapport uit aan hun commandant. Dat luidde ongeveer als volgt: *Wir haben sie schon längst gesehen; sie waren aber mit mehr als drei; sie haben schon längst dort gestanden; sie waren mit fünf oder sechs.* Zij bleken de mannen al die tijd, dat zij daar rondstapten en rondkropen, geobserveerd te hebben. Pas de patrouille soldaten na hen was het drietal komen overvallen.

Oberstleutnant Hermann Josef Giskes

Niemand wist dat de Duitsers van de afhaaloperatie op de hoogte waren. Een van de Haagse OD'ers was Kapitein der Infanterie Christiaan Frederik van den Berg. Zijn aanvankelijk zelfstandig opererende verzetsgroep sloot zich in de tweede helft van 1941 aan bij de O.D.² Rond september 1941 werd Van den Berg benaderd door de M.A.G. Ridderhof, een V-Mann die voor de Duitse *Abwehr* werkte. Helaas wist Ridderhof kapitein Van den Berg te overtuigen dat hij een illegaal werker was, waarna Van den Berg de V-Mann steeds meer in vertrouwen nam. Toen Van den Berg aan Ridderhof vertelde van de afhaaloperatie, zegde deze dit gelijk door aan *Oberstleutnant* Hermann Josef Giskes van de Duitse Abwehr III F, de Duitse legerafdeling die spionage en sabotage tegen moest gaan. Toen Giskes op de avond van 17 januari gewaarschuwd werd dat het eerste couplet van het Wilhelmus in de uitzending van Radio Oranje was gedeclameerd, begaf hij zich rond elf uur met de nodige Duitse militairen naar de Pier. Er was niets te zien. Giskes bleef tot één uur en ging toen naar zijn bureau terug. Op dit punt was Ridderhof er met zijn informatie naast geweest: hij had gehoord dat het afhalen zou geschieden tussen elf uur 's avonds en één uur 's nachts. Maar ook na het vertrek van Giskes bleef de Duitse kustwacht goed opletten en werd de order om extra goed uit te kijken, niet ingetrokken.

Op het nippertje ontkomen

Toen Dogger en Tazelaar het geschreeuw van de Duitsers hoorden en alles zagen gebeuren, waadden zij tot hun nek het ijskoude zeewater in. Gelukkig waren zij niet door de Duitsers ontdekt. Het tweetal kon op het nippertje ontkomen. Tot op het bot verkild en meer dood dan levend, bereikten zij - na zuidelijker bij het Kurhaus de boulevard te zijn overgestoken - tenslotte ongehinderd hun onderkomen in de stad. Dogger herinnerde zich later hoe hij en Tazelaar met ijspegels behangen, langs een Duitse wachtpost aan de Gevers Deynootweg heenliepen. Daags daarna hoorden de mannen weer het eerste couplet van het Wilhelmus gedeclameerd worden. Toen zij naar het strand gingen kijken, werden Tazelaar en Dogger echter door de Duitsers gearresteerd. Gelukkig lukte het Moonen om hen vrij te praten. Omdat direct contact met Engeland van het allergrootste belang was, besloten Tazelaar en Dogger via Zwitserland naar Engeland te gaan. Via de zogenaamde Van Niftrik-route (België, Frankrijk en Zwitserland) ging het drietal onderweg naar Engeland, waar zij begin april 1942 aankwamen.

Het tweede en laatste deel van dit artikel wordt gepubliceerd in de volgende uitgave van het infobulletin medio oktober 2008.

Met dank aan Drs. René Cuperus, gids bij de Stichting Nationaal Monument Kamp Amersfoort.

Copyright ©2008 Karel Kreuning

Literatuurlijst en bronnen:

Bakels Floris, *Nacht und Nebel*, Elsevier / Amsterdam – Brussel 1989, ISBN 90 10 01800 8; Bakels Floris, *Uitzicht, de lessen van Nacht und Nebel*, Elsevier / Amsterdam – Brussel 1983, ISBN 90 10 04791 1; Bakels Floris, *Verbeelding als wapen, voorloper van Nacht und Nabel*, Elsevier / Amsterdam – Brussel 1997, ISBN 90 10 02287 0; Boellaard W.A.H.C., *De angst voor de lafheid, Kok Voorhoeve / Kampen 1997*, ISBN 90 297 1449 2; Bossenbroek Martin, *De Meelstreek*, Bart Bakker Amsterdam 2001, ISBN: 9035123697; Dogger Gerard, *De Vierkante Maan*, Sijthoff/Amsterdam 1985, ISBN 90218 34898; Frijtag Drabbe Künzel Geraldien von, *Kamp Amersfoort*, Mets & Schilt / Amsterdam 2003, ISBN 90 5330 3677; Cohen Dr Elie A., *De Afgrond PARIS MANTEAU/ Amsterdam – Brussel 1971*, ISBN 9060061233; Cohen Elie A. *Beelden uit de nacht, De Prom Baarn 1992*, ISBN 906801322x; Cohen E.A. *Het Duitse Concentratiekamp. Een medische en psychologische studie*, H.J. Paris- Amsterdam 1954; Cohen E.A. *De negentien treinen naar Sobibor* Elsevier – Amsterdam- Brussel 1979, ISBN 9010025136; Harmsen Ger, *Blauwe en rode jeugd*, Assen 1961; Harthoorn Harthoorn, *Verboden te sterven, Van Gruting / 2007*, ISBN 90 75879377; 978 90 75879 377; *Histoire Socialiste de la Révolution Française*, sous la direction de Jean Jaurès, Parijs 1901-1908; Jong L. de, *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Wetenschappelijke serie*, Marinus Nijhoff / Den Haag 1972; Jong L. de, *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Algemene serie*, Staatsuitgeverij / Den Haag 1975; Keizer Madelon de, *Het Parool 1940-1945*, Otto Cramwinckel Uitgever Amsterdam 1991, ISBN 9071894 215 (paperback) 9071894 223 (gebonden); Piersma Hinke, *Doodstraf op termijn*, Walburg Pers 2007, ISBN 9057304422; Rep Jelte, *Englandspiel*, Van Holkema & Warendorf / Bussum 1997, ISBN 90 269 45612; Rost Nico, *Goethe in Dachau*, Kruseman / Den Haag 1963; Schulten J.W.M., *De geschiedenis van de Ordedienst, Sdu uitgevers / Den Haag*, ISBN 9012081904; Steensma Carel C., *Voetsporen Th. J. de Jongh*, Uitgave private 2005; Wijne Johan S., *Stuuf – Wiardi Beckman, patriëriër en sociaal-democraat*, Thomas Rap Amsterdam /Brussel 1987, ISBN 9060052252; Visser Frank, *De bezetter bespied Thieme / Zuthpen 1983*; Weber E.P. , *Het Oranjehotel*, Studio Pieter Mulier / Amstelveen 1982, ISBN 90 70393 10 7; Wiardi Beckman H.B., *Sociaal Democratie en Nationale Gedachte*, Amsterdam 1935; Wiardi Beckman H.B. *En die twee jongens zij wij, Brieven aan M. van der Goes van Naters*, Mets & Schilt 2007, ISBN 978-9053305492; Withuis Jolanda, *Na het Kamp, De Bezige Bij Amsterdam 2005*, ISBN 9023416406.

Archief: Internationaal Instituut Sociale Geschiedenis; Nationaal Archief Den Haag.

Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945.